

Прикази Reviews Comptes rendus

Drevni spomenici i moderni identiteti

Ancient Monuments and Modern Identities: A Critical History of Archaeology in 19th and 20th Century Greece, edited by Sofia Voutsaki and Paul Cartledge, 2017, London: Routledge, 220 pp.

Pre više od dvadeset godina, kanadski arheolog Brus Trigger najavio je dolazak doba istorije arheologije i sada se već može reći da je njegova procena bila sasvim ispravna (Trigger 1994), kako to, između ostalog, pokazuje i zbornik radova posvećen istorije grčke arheologije. Zbornik je rezultat konferencije održane u Kembridžu pod naslovom „Drevni spomenici i moderni identiteti: kritička istorija arheologije Grčke u XIX i XX veku“. Namera urednika bila je da ukažu na koji način i u kojoj meri su arheologija i spomenici iz prošlosti (ne samo iz perioda klasične Grčke) uticali i danas utiču na kreiranje modernih etničkih, nacionalnih ili socijalnih identiteta u Grčkoj. Reč je o višeslojnom kontinuiranom procesu, koji od internih naučnih debata počinje, razvija se ali i ne završava samo u nauci. Naime, prošlost nije rezervisana isključivo za arheologe, istoričare ili heritologe. Kako ističe Sofija Vucaki (S. Voutsaki) u uvodniku, odnos prema spomenicima prošlosti menjao se tokom različitih perioda grčke istorije. Od nastanka moderne Grčke i opšteprisutnog obožavanja predaka iz klasičnog perioda (*progonolatreia*), pa sve do vremena posle vojne hunte, percepcija i *nacionalizacija* prošlosti se ne mogu posmatrati bez preklapanja, protivrečnosti i diskontinuiteta. Drugim re-

čima, knjiga se bavi pitanjima definisanja i sticanja statusa spomenika, kao i promenljivom percepcijom nasleđa tokom vremena. Kako to pokazuje poglavlje Đovane Cezerani (G. Ceserani) (str. 24–40) ne postoji samo jedna nit koja nas može povezati sa debatama o poreklu grčkih slikanih posuda koje su se vodile u Italiji tokom XIX veka. Cezerani polazi od rasprave koja je započela 1829. godine između italijanskih i nemačkih učenjaka o provenijenciji grčkih posuda pronađenih na području Italije (grčke, italske ili etrurske?) i daje širi okvir koji je doveo do monumetalizacije grčke materijalne kulture. U debati koja je dovela do toga da grčke *posude* postanu *vaze*, oličenje grčkog *nacionalnog karaktera*, argumentacija učenih, naučnih rasprava bila je isprepletana sa ličnim, akademskim, ekonomskim i nacionalnim interesima.

Matalas (P. Matalas) se u poglavlju o Sparti bavi zamišljanjem pejzaža ovog antičkog polisa kako iz vizure arheologa, tako i iz pera putopisaca, pesnika, boraca za slobodu odnosno vizuelnom predstavom spartanskih *utvara* (str. 41–61). Kraj ruina drevne Sparte, u senci Tajgeta, tražeći u dolini Eurote grobove Leonide ili Likurga, svaki od posetilaca ostavljao je sopstvene tragove: prosvetiteljstva, modernih revolucija ili utopija, klasicizma ili romantizma. Primer građenja moderne Sparte na antičkim ostacima (na inicijativu Otona I) pokazuje da je arheologija od svojih početaka, pored toga što je *oživljavala* drevne ostatke, takođe prouzrokovala i *vaskrsenje* čitavih gradova. Za razliku od Atine i Akropolja, u slučaju Sparte,

upravo je nedostatak monumentalnih spomenika iz prošlosti doveo do monumentalizacije čitavog pejzaža, u kome se, po pisanju mnogih savremenika, mogla prepoznati *spartanska duša*.

Procesom legislacije spomenika iz prošlosti i ulogom prvenstveno arheoloških muzeja u formativnim periodima bave se sledeća poglavlja (str. 77–94, 95–116). Andromahe Gazi (A. Gazi) primećuje da, za razliku od većine evropskih muzeja koji su nastali iz muzeja retkosti ili privatnih umetničkih kolekcija, muzeji u Grčkoj su isključivo osnivani kao nacionalni, odnosno kao oficijalni glas države u potrazi za grčkim identitetom. Na muzejskim postavkama prošlost je postajala stalni ali i sterilni, distancirani helenski ideal. Gazi takođe postavlja pitanje koliko su zaista uspeha muzeji imali u nacionalizaciji prošlosti imajući u vidu da preliminarni rezultati istraživanja pokazuju da su muzejski posetioci malorojni i nezainteresovani. Interesantno je napomenuti da je paralelno sa procesom donošenjem zakona koji se tiču nasleđa, tekao i proces sakralizacije istog u kome su arheolozi imali vrlo važnu ulogu.

Posebno zanimljivo poglavlje govori o *helenizaciji* praistorijske prošlosti kroz delo *pionira* grčke praistorijske arheologije Kristosa Cuntas (Christos Tsountas) (str. 130–147). Njegove ideje vezane za kontinuitet od neolitskog perioda, preko Mikene, klasičnog perioda, Vizantije pa do moderne Grčke, bile su deo procesa stvaranja i konsolidovanja grčkog nacionalnog identita. Bilo bi vrlo interesantno uporediti njegovo delo i zaključke sa njegovim savremenikom, još jednim minhenskim studentom *Altertumswissenschaft*-a, Milojem Vasićem (cf. Palavestra and Babić 2016; Palavestra i Milosavljević 2016).

Uopšteno, pristupi autora u zborniku se razlikuju – dok su neka poglavlja za-

snovana na studioznom istraživanju arhivske građe, druga poglavlja posmatraju istoriju grčke arheologije kroz istoriju ideja ili pak kroz istoriju moderne arhitekture. Potrebno je naglasiti da se i jedni i drugi radovi udaljavaju od hagiografskih narativa tako čestih u istoriji arheologije. U tom smislu, o temporalnosti ideja, kroz tri primera istorije egejske arheologije i razlozima zašto je istorija arheologije *dobra za razmišljanje* levistrosovski se pita M. Fotijadis (M. Fotiadis) (str. 186–198). Najveći broj radova napisali su grčki autori sa prilično dobrim uvidom u današnje stanje, kontekst i tokove grčke arheologije, a *helenski metanarativ* (cf. Babić 2008) se zahvaljujući tome pokazuje kao posve drugačiji u *originalnom* grčkom kontekstu. Na kraju, možda nije zgoreg naglasiti da, upravo kako to pokazuju primeri iz ovog zbornika radova, priroda odnosa prema ostacima iz prošlosti govori i o promenljivom i situacionom kaleidoskopu identiteta.

- Babić, Staša. 2008. *Grci i drugi*. Beograd: Clio.
- Palavestra, Aleksandar and Staša Babić. 2016. “False Analogy”: Transfer of Theories and Methods in Archaeology (The Case of Serbia). *European Journal of Archaeology* 19 (2): 316–334.
- Palavestra, Aleksandar i Monika Milosavljević. 2016. Vasićev zakon periferije. *Etnoantropološki problemi* 11(3): 775–808.
- Trigger, Bruce. 1994. The Coming of Age of the History of Archaeology. *Journal of Archaeological Research*, Vol. 2, No. 1: 113–136.

Aleksandar Bandović